

Scrisori din Ardeal

Scoaterea cu forța din parlament a deputatului Vaida.—Protestarea clubului naționalităților.—Președintele complice.—
Legea Apponyi.

De cînd dr. Al. Vaida s'a ales deputat, numele d-sale se ține mereu la suprafață. De două ori deja s'a făcut în jurul său un zgomot care a trecut departe și peste granițele Ungariei. Cazul întâi, cînd cu scandalurile dela 9—12 Aprilie, este cunoscut cititorilor acestei reviste. Cît despre al doilea, cel petrecut la 7 Iunie, cu el s'a pus virf la tot ce lumea cultă își putea închipui că sînt în stare să comită Ungurii. După două luni de absență, Vinerea trecută, d. Vaida s'a prezentat iar în dietă. Cînd l'au zărit, pe Kossuthiști i-a cuprins o adevărată turbare. Invecțiile cele mai triviale se auzeau. Un deputat (Eitner, șvab renegat) propune ca până ce este de față „trădătorul de țară valah“, dieta să-și suspende ședința. Neghioaba propunere se primește cu mare entuziasm. Președintele Iusth, în consecuență, coboară dela tribuna presidențială. Părea că prin aceasta s'a dat un semnal, asupra căruia întreg partidul Kossuthist a fost înțeles prealabil, că-i îndată au sărit toți asupra lui Vaida și tovarășilor săi romîni care formară cerc în jurul lui Vaida. Primii năvălitori au fost respinși. Pe cel mai îndrăsneț și mai gălăgios (Somogyi Aladar, Evreu botezat de curînd) deputatul dr. I. Suciul îl isbește cu putere, încît îl viră între bănci; pe un altul, care voia să l'ovească pe Vaida, îl prinde peste mijloc protopopol dr. G. Popovici dela Lugoj... Se încinge o încăierare selbatică, numărul năvălitorilor Kossuthiști crește: 150 contra 6 Romîni; era firesc ca Vaida să fie scos întâi din încălț, iar după aceea, și de pe coridor și dus așa zicînd pe sus, între îmbrînceli, până jos în stradă, spre gloria eternă a vitejiei și cavalerismului hunic.

Nici primul ministru Wekerle, care înainte de a se deschide ședința se dusese la Vaida, strîngîndu-i mîna și rugîndu-l să părăsească Camera,—nici președintele Iusth, n'au intervenit de loc pentru a potoli pe Kossuthiștii nebuni. Complicitatea era evidentă.

Dacă s'ar mai fi îndoit cineva de asta, ședința dela 10 Iunie a dat dovadă complectă.

Lîni, la 10 Iunie n., după ce s'a sfîrșit cu serbarea jubilară (împlinirea a 40 de ani de constituționalism-maghiar), conform hotărîrii luate de clubul parlamentar romîn, dr. Iuliu Maniu a luat cuvîntul în-năaintea ordinei de zi, și dupăce în termeni energici a veștejit mișelia comisă împotriva lui Vaida, a înșliințat caz de violare a imunității deputatului romîn, cerînd pe de o parte ca președintele să ia măsuri pentru garantarea libertății și siguranței personale a deputaților, pe de altă parte propunînd ca dieta să defere cazul comisiei de imunitate, și încă urgent, punînd termen până cînd comisia să vină cu raport conform re-

gulamentului Camerii. Propunerea trebuia să se primească: urgența nu s'a recunoscut însă, ci s'a lăsat comisiei latitudinea să facă cum va crede de cuviință.

În caz dacă nu se iau măsuri ca deputații să-și poată exercita drepturile lor, naționalitățile—a zis Maniu—vor considera actuala Cameră incompletă (știrbită) și hotărârile ei nule și neavenite și se vor simți cu atât mai ales îndemnate a stăruii din răspuneri pentru realizarea sufragiului universal, ca astfel să fie cu puțință alegerea unei reprezentanțe naționale care se fie expresiunea țării întregi, iar nu a unei caste și rase, ca cea actuală.

Și pe Maniu l'au huiduit însă și l'au insultat în chipul cel mai selbat. Iar președintele nu numai a tolerat scenele înjosoare și cele mai triviale injurii la adresa neamului românesc, ci în răspunsul său a fost de un cinism revoltător. A zis, că în fața „incidentului” petrecut n'avea ce să facă, deoarece regulamentul dietei nu-i dă imputernicirea să întrebuițeze forța armată împotriva deputaților.

Maniu i-a replicat că nici naționaliștii nu înțeleg a se face uz de puterea armată, ci de cea *morală*! Un președinte al Camerii trebuie să aibă înaintea celor ce l'au ales altă trecere, încît să poată potoli un scandal care înjosește parlamentarismul; altfel n'ar avea înțeles să mai ocupe acea demnitate! În cazul dat, s'a înjosit nu numai parlamentarismul, dar s'a adus o gravă insultă nației românești pe care Vaida o reprezintă în parlament...

La auzul cuvintelor „nația românească” președintele a sunat furios și a oprit pe Maniu să vorbească de nație românească, de oarece în Ungaria nu există decît o singură nație: cea ungurească! Majoritatea a subliniat cuvintele președintelui cu adevărată furtună de invective la adresa lui Maniu, care puțin a lipsit să păjească întocmai ca Vaida.

Iar a doua zi, pentru a mai slăbi efectul ce a produs, la Viena și în toate părțile, alt brutalitate dela 7 Iunie cît și energica dar cumpănită vorbire a lui Maniu, președintele a căutat să arunce vina întreagă pe naționaliști, spunînd într'un comunicat semi-oficios următoarele: „Cînd naționaliștii romîni mi-au comunicat că Vaida are să vină la ședință, le-am observat că deputatul român are acest drept, dar îl sfătuiesc să nu vină pînă la toamnă”... Pînă la toamnă președintele dietei ungare crede că Kossuthiștilor le va trece furia! Exercițarea dreptului pe care naționaliștii îl au în virtutea legii ar depinde în felul acesta dela furia ori potolirea furiei unui partid vrăjmaș și chiar dela părerea președintelui.—Din Aprilie Vaida n'a mai fost în parlament. Iusth e de părere să mai stea acasă pînă la toamnă, va să zică jumătate an. Cine nu înțelege, că asta e desliințarea chiar a parlamentarismului? Și cine, în Europa, a mai auzit ca un președinte de cameră să emită astfel de păreri?! Ungariei îi revine gloria de a fi inaugurat ș'un astfel de parlamentarism!

Opinia publică romînă, se înțelege, e revoltată. Nici un Român nu poate consimți ca în felul acesta să fie scoși din luptă cei mai energici

deputați români. Mai ales că, cine garantează dacă la toamnă vor fi poțoliți Kossuthiștii ? ! Și peste tot, cînd ai drept nelăgăduit, de ce să te resemnezi la un rol de *tolerat* ?... Se cere deci pretutindeni ca Vaida să meargă din nou la ședință, chiar fără să mai aștepte raportul comisiei de imunitate și hotărîrea dietei... Dar dacă dieta va aduce o hotărîre care să încurajeze încă pe Kossuthiști a procedea tot așa și cu alți naționaliști ?— Deja în ședința de ieri au făcut scandal enorm, l'au insultat și erau să-l dea afară pe V. Goldiș, pentru că a îndrăznit să desvolte o interpelare privitoare la cea mai recentă ispravă a ministrului de interne, care a disolvat secția zidarilor din asociația muncitorimii țării întregi.

Adevărat că Românii sînt puțini și nu pot să reziste cînd Kossuthiștii iar vor năvăli asupra lor... Mai bine să rabde însă toți bătaie, de cît prin atitudinea lor să consfințească noul princip parlamentar preconizat de Kossuthiști prin alungarea lui Vaida din dietă. Și la nici un caz să nu facă pendentă venirea lui Vaida la ședință de părerea lui Iusth ori a vreunui ministru!

Contele Andrassy, șeful partidului constituțional și ministru de interne, a condamnat de altfel purtarea Kossuthiștilor față de Vaida, și într'un comunicat apărut în ziarele maghiare la 11 Iunie declară că va vota în sens că s'a violat dreptul de imunitate al deputatului Vaida și nu înțelege, ca în parlamentul ungar chiar coaliția să introducă *dreptul pumnului*, ea, care totdeauna a pretins că restaurează constituționalismul, apără parlamentarismul și libertățile publice.

Dintr'un comunicat apărut în „*Fremdenblatt*“, ziarul ministerului de externe austro-ungar (numărul de ieri), rezultă de altfel că Impăratul a fost afectat de acest scandal și înainte de a pleca (alațieri) din Budapesta, nu numai că a cerut raport amănunțit de la primul ministru Wekerle, ci a întrebat pe acesta și asupra atitudinii ce va lua față de raportul comisiei de imunitate. Interesul Impăratului s'a mai manifestat și altfel: după o telegramă recentă, primită din Viena de clubul naționalităților, cancelaria de cabinet are ordin să țină în curent pe M. Sa cu toate fazele chestiei și să-i raporteze despre toate incidentele.

Presa vieneză condamnă de altfel cu asprime selbătăcia comisă de partidul Kossuthist împotriva lui Vaida.

După cum era de prevăzut, cu toate protestele întregului neam românesc, cu toată adresa prelaților români, proiectul școlar al lui Apponyi a fost sancționat. De Lunea trecută el este deja lege. Partea I a legii —privitoare la școalele unguerești—intră în vigoare chiar d'acum; partea II, privitoare la școalele noastre, intră în vigoare peste trei ani. Până atunci e vorba să ne organizăm și să mîntuim ce se mai poate.

Arad, 13 Iunie n. 1907

Leandru.